

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı Issue 37 • Ağustos August 2025

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut624>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Dil Aynasında Doğu Slav ve Türk Halklarının Maddi Ve Kültürel İlişkileri

Material And Moral Culture Of Eastern Slavic And Turkic Peoples In The Mirror Of Language

Öz

Günümüzde Türk-Rus veya eski Türklerin Doğu Slav halklarıyla olan ilişkilerini kapsamlı bir şekilde incelemek ve araştırmak, yeni bir yaklaşımı, öncekilerden farklı bir konumu, yeni bir bakış açısını gerektirmektedir. Aslında tarihi bir karaktere sahip olan bu girişim, komşu milletler arasındaki mevcut ilişkilerin tarihinin incelenmesinin yanı sıra dilin tarihini, gelişim aşamalarını ve aşamalarını tarihsel bir bakış açısıyla belirlemek için büyük fırsatlar açmaktadır. Doğu Slavcası (çoğunlukla Rus dili), edebi ve sanatsal örnekler üzere takip ettiğimiz, maddi ve manevi kültürün ifadesi olan Türk kökenli kelimelerdir. Doğu Slav dillerinde kullanılan ve bu dillere aktarıldığından bu yana birkaç yüzyıl boyunca geçerliliğini koruyan Türk kökenli kelimelerin önemli bir kısmı kültürel terimler, özellikle türklerde sosyo-kültürel hayatın erken olgunluğunu gösteren yasa, yasak, yasovul, tamga, tamojnya, dengi, yam (posta yolu), surçuç, kazna, tovar, pazar, arkan(urgan), basma, topor, barak, vataga, palas(ikiağzılı kılıç), tağan, kabala, tarkan, yarlık, altın, tovarış, san (ünvan, ad-san), arba, oçak, stakan, başnya, divan, kirpiç, utyuk, bulat, çugun, bronza, fonar və s. gibi kelimeler teşkil edir. Doğu Slav dillerine aktarıldığından bu yana yüzlerce yıl geçerliliğini koruyan bu sözler, hâlâ Türklerin çok uzun zaman önce elde ettiği başarılarını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Slavlar, Türk, Kültür, Rus, Kültürel Temas.

Abstract

The study of the comprehensive relations of the Turkic-Russian or ancient Turks with the peoples of the East Slavs today it requires a new approach, a different position than before, as well as a new perspective. In fact, this is an initiative of a historical nature to study the history of relations between neighboring nations, it also opens up great opportunities to determine the history of language, its stages and stages of development from a historical point of view. Developed in East Slavic languages and cultural terms (yasa, yasak, yasovul, tamga, tamojnya, dengi, yam (postal route), surçuç, kazna, tovar, bazar, arkan, basma, topor, barak, vataga, palash (a two-edged sword), tağan, kabala, tarxan, yarlık, altın, tovarish, san (rank, dignified), arba, oçaq, stakan, bashnya, divan, kirpiç, utyuk, bulat, çugun, bronza, fonar and so on.) are an important part of words of Turkish origin, which have remained relevant for several hundred years since their transition to these languages, especially in Turks, words that indicate the early maturity of socio-cultural life. These words have remained relevant for several hundred years since their transition to the East Slavic languages, still describe the successes that have been achieved so far.

Keywords: Eastern Slavs, Turkish, culture, Russian.

**Minaxanım Nuriyeva
TEKELİ***

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Prof. Dr.

Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti,
Azərbaycan

Elmek: profotomris@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9275-7083

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 16.07.2024

Kabul Tarihi: 22.07.2024

E-yayın Tarihi: 31.08.2025

Atıf / Citation:

TEKELİ, M.N. (2024). Dil Aynasında Doğu Slav ve Türk Halklarının Maddi Ve Kültürel İlişkileri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (37), s.52-58.

Giriş

Dünyada "saf bir dil" var mı? Yani diğer dillerle karşılıklı etkileşimi olmayan bir dil var mıdır? Kısacası, böyle bir dil mevcut değil. Çünkü komşu halklarla karşılıklı ilişkiler -gündelik hayata ve hayata ilişkin kültürel, sosyo-politik, ekonomik ilişkiler ve bazen de askeri çatışmalar- tarih boyunca bu halkların diline daima yansımış ve bu karşılıklı etki öncelikle halkların diline yansımıştır, bir de bu karşılıklı ilişkiler dillerin kelime hazinesinde tecessüm ediliyor. Bu nedenle, "edebi dillerin temel modern toplumsal sorunlardan zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi" (2, s. 11) çalışması, büyük ve sürekli ilişkilere işaret etmektedir. Bu etkinin sonucu, ilişkinin niteliğinden bağımsız olarak her zaman önemli olmuştur. "Diller arasında görülen bu tür kelime alış verişleri bütün dünya dilleri için sözkonusudur. Bunlar dillerin zenginleşmesine olumlu katkıları olan bir olguyu ifade eder" (3, s.12). "Kuşkusuz bu dillerin söz varlığı zenginleşir, anlatım olanakları artar, genel dilbilgisi yapısı değişir ve bu süreçler dilin gelişmesinde ve oluşmasında her zaman olumlu sonuçlar verir. Tarihsel bir karaktere sahip olan bu sürecin, komşu milletler arasındaki ilişkilerin tarihinin incelenmesinin yanı sıra dilin tarihinin, gelişim aşamalarının ve düzeylerinin tarihsel açıdan belirlenmesi için de büyük fırsatlar açtığını da eklemeliyiz.

Türk ve Slav halkları yüzyıllardır tek bir devletin parçası sayıldığından veya ortak sınırlara sahip olduklarından, bu halkların dilleri birbirlerini güçlü bir şekilde etkilemiştir. Belli bir dönemde Türk etkisi yüksekken, bir başka dönemde Slav etkisi yüksekti ve bu elbette öncelikle siyasi durumla ve dil dışı bir takım nedenlerle bağlantılıydı. Türk-Rus ikili ilişkilerindeki bu "olağanüstü nedenler" in yanı sıra, bu ilişkilerden pek çok verimli sonuçlar da elde edilmiş; Türkolog bilim adamı Kononov'un mecazi olarak bu konuda söylediği gibi, " bazen barışçıl bazen de savaş benzeri Rusya-Türk ilişkileri etnogeneizde ve kültürde, mimari ve süslemelerde, ev eşyaları ve geleneklerde, günlük yaşamın bazı detaylarında, Rus dilinin kelime dağarcığında olduğu gibi: Rus kroniklerinde ve "İgor'un Alayı Destanı"nda, hayvancılık ve avcılık terimleri, soyadları ve takma adlarda, yer adları, hidronimler vb. korunmuş toplu miktar Doğu (çoğunlukla Türk dillerinden) alıntılar (8, s.17) uzun zamandır Rus dilinin tüm anlam gruplarına, terminolojisine ve onomastik sistemine yayılmıştır. Bu fikirleri destekler nitelikte, Rusçanın yanı sıra birçok dilde kullanılan Türkçe kökenli kelimelerin önemli bir kısmının kültürel terimler, özellikle de Türklerdeki sosyo-kültürel yaşamın erken olgunluğunu gösteren *yasa, yasak, yasovul, tamga, tamojnya, dengi, yam (posta yolu), surguç, kazna, tovar, pazar, kabala, tarkan, yarlık, altın, tovarış, san (ünvan, ad-san), arba, oçak, stakan, başnya, divan, kirpiç, utyuk, bulat, çugun, fonar* və s. gibi kelimeler olduğunu söylemek istiyoruz. Doğu Slav dillerine aktarıldığından bu yana yüzlerce yıl geçerliliğini koruyan bu sözler, günümüzde bile hâlâ Türklerin çok uzun zaman önce elde ettiği başarıları ifade etmektedir. Çünkü "Dil, halkın manevi zenginliğidir ve bu bakımdan her dilin ait olduğu halkın tarihiyle kopmaz bağlarla bağlı olması son derece doğaldır. Dil öyle bir aynadır ki, milletin tarihi, bakış açısı, gelenekleri, kültürü o aynaya yansır. (1, s.3). Türk halkları ile dünyanın kültür halkları arasında çok eski zamanlardan beri var olan yakın ilişkilerin nedenini daha yüksek düşünce noktasından açıklamak gerekir. Bunun birinci nedeni, Türklerin genel olarak zengin bir kültüre sahip "etnik bir aileden" yani Altay ailesinden gelmeleri, ikinci sebep ise etnokültürel farklılaşma sonrasında geniş bir coğrafyaya (Asya'dan Avrupa'nın içlerine kadar) yerleşmeleri, üçüncü sebep

ise zihniyetleri - etnik karakterleri, psikolojileri - açısından "dünyaya açık" olmaları, yani dünyayla farklı şekillerde temas kurma eğiliminde olmalarıdır (7, s. 88).

Türk halklarının tarihi, etnografyası ve kültürü, birçok durumda ne yazık ki karanlık görünen geçmişin tarihi ve kültürel gerçekleri hakkında zengin bir bilgi kaynağı olabilecek Türk kökenli unsurların incelenmesi öneminin kanaatimizce günümüzde daha fazla hissedilmesini sağlar. Ortak Türk kültürünün bariz göstergeleri olan ve Türk etnik düşüncesiyle yakından ilgili olan kelimeler, Rus dilindeki sıradan kelimelerin etkisine sahip değildir; Türk milli sözlüğünün inceliklerinin, pek çok temel özelliğinin taşıyıcısı ve aynı zamanda milli kültür mirasımızın göstergesi olarak bu dildeki üstünlüklerini de ortaya koymaktadırlar. (11, s.132) Çünkü dilin gelişimi toplumun, o dile sahip olan insanın gelişmesiyle bağlantılı olarak gerçekleşir. Bu nedenle bir dilin gelişimi ancak halkın gelişiminin arka planında doğru ve net bir şekilde görülebilir. (2, s.12) Böylece "Hem doğal, hem de toplumsal bir olgu olan etnos, tarih boyunca kendi özelliklerini korur ve diğer etnoslarla şu veya bu ölçüde etkileşime girer" (6, s.17). Unutmayın: yakın zamana kadar Türk faktörünün Rus veya diğer Slav halklarının oluşumunda ve aynı zamanda devletlerinin oluşumunda ve gelişmesinde oynadığı rol kelimenin tam anlamıyla inkar ediliyordu. Türk etnos ve dillerinin kadim ve öncü konumu kasıtlı olarak göz ardı edilirdi, Türklerle ilgili ulusal veya siyasi-ideolojik konularda konuşmak, araştırma yapmak yasak sayılırdı, söylemekte haksız değiliz. (6, s.22) Örneğin, I.A. Krylov'un Fransa'da yayınlanan iki ciltlik temsillerinin tercümesinin önsözünde, tarihçi Pierre de Lemonte'nin Rus dilinde Türkçe kökenli kelimelerin varlığını kanıtlayan açıklamalarına karşı A. Puşkin (1799-1837), "Sovremennik" dergisinde basılmış "I. A. Krylov'un temsillerinin çevirisine c-b. "Lemonte'un Önsözü Hakkında" makalesini şunları yazdı: Bay Lemonte, yanlış bir şekilde Türk egemenliğinin Rus dilinde pas bıraktığını düşünüyor. Yabancı bir dil kılıçla ve ateşle değil, kendi zenginliği ve üstünlüğüyle yayılabilir. Edebiyatı, ticareti ve kanunları olmayan göçebe bir barbar kabilesi, yeni kelimeler gerektiren hangi yeni kavramları bize getirebilir? Saldırıları kültürlü Çinlilerin dilinde iz bırakmamış, atalarımız iki asır boyunca Türk zulmü altında inlerken, yine de kendi ana dillerinde Rus Tanrısına dua etmişler, korkunç hükümdarlara bu dilde lanet okumuşlar ve birbirlerine bu dilde üzüntülerini ifade etmişlerdir. ...Bu sorunla uğraşmak bizi çok ileri götürebilir. Ancak her halükarda yalnızca elli kadar Türkçe kelime Rusçaya geçebildi.

(15, s.24-25.) Böyle şovenist yanaşma yüzünden Puşkin'in eserlerinin dilini araştırdım ve gördüğümüz gibi Türkçe kökenli kelimelerin Rus yaşamının her alanını kapsayan ve Rus dilinde güçlü bir yere sahip olan sözlük birimleri olduğu dikkat çekmektedir. Bu amaçla kendi dilinde kullandığı suruç, altın, şandal, san, arba, ataman, tamga, karavan, bayar, bayrak, bulat, kurgan, divan, karandaş, stakan, kazna, yarlık ves. kültürel-idari gibi; parça, kamka, kalpak, şarovarı, başmak, kabluk, atlas, karman, epança, çalma, serga, başlık, tafta - giyim isimleri; kolçan, bunçuk, yatagan, kinjal, şişak, yanıçar, paşa, bogatır ves. askeri etkileri açıkça yansıtan yeterince örnek verilebilir. Puşkin'in "Büyük Petro'nun Arap'ı" adlı eserindeki Türk sözü tablosunu sıradan bir cümleyle ele alalım: Frantsuziskiy kamerdiner podal emu başmaki s krasnımi kablukami, golubie barxatnie ştanı, rozovıy kaftan, şitıy bleskami (Puşkin. Gösterilen eseri, 3.f.) Burada tanımlayıcı ana iletişim araçları - basmak, kabluk, barkhat, stan, kaftan - bir cümlede 5 Türk kökenli kelime(!) Rus dilinde Türkçe kökenli kelimelerin çokluğu,

aynı zamanda Türkçe kökenli kelimelerin bu dildeki rolünü ve konumunu da göstermektedir.

Kanaatimizce, Türk unsurlarının Doğu Slav dillerindeki güçlü konumunu görememek, Rus dilinde var olan çok sayıda Türkçe kelimeyi, dünya dillerinde meydana gelen kelime edinimi ve değişimi meselesiyle aynı olarak ele almaktan, bu ilişkilerin niteliğinin doğru tanımlanmamasından kaynaklanmaktadır. Kural olarak, Ruslar Bizans kültürünün etkisini abartılı bir şekilde de olsa gösteriyorsalar da, gerçek şu ki Ruslar daha önceden geniş alanlara yerleşmiş olan Türklerden sözler, şiirler, şarkılar ve masallar, kıyafetler ve silahlar ile askeri sanat örnekleri, fikir ve düşünce tarzından yararlanarak onların ileri başarılarından faydalandılar. (10,92; 11, 31) Rusların kadim bir destan eseri olan "İgor'un Alayı Destanı"nın genel sözlüğünde Türkçe sözlüğü inceleyen Nikolay Baskakov, henüz bu araştırmanın arifesinde konu ili alakadar: "Türk folklorunun eşsiz mitolojisi, şiiri ve Destanın genelindeki unsurlar, ortaya çıkan totematik olaylar vb. açıklama destan boyu devam ediyor"demekle kendi sağlam temellere dayanan ve tükenmiş görüşü vardı:

Rus dilinde çok sayıda Türk kökenli kelime uzun süredir ya "yapı malzemesi" olarak kullanılmaktadır (Rus dili tarihinde Türkizmler yüksek türetme etkinliği kazanmış(5, s.173), ya da bir "imaj kaynağı" olarak işlenerek tarihi-siyasi ve edebi-kültürel durumun şart koştuğu gerçek tarihi olayları yansıtıyordu. Dolayısıyla Doğu Slav dillerinde çok eski çağlardan beri var olan sosyal hayatın gerekli alanları, giyim kültürü, askerlik ve Türkçe unsurlarla ilgili yüzlerce Türkçe sözcüğü salt dilsel olgular olarak değerlendirmek tek taraflı bir değerlendirme olabilir.. Günümüzde Türk-Rus ilişkilerinin ya da eski Türklerin Doğu Slav halklarıyla kapsamlı ilişkilerinin incelenmesi ve araştırılması, yeni bir yaklaşımı, öncekilerden farklı bir konumu ve yeni bir bakış açısını gerektirmektedir.

Türk halklarının dillerinde kullanılan çeşitli eşyaların, günlük gerekli ev aletlerinin isimlerinin; o cümleden giyim, çeşitli aksesuar adlarının *Türk, Tatar, Noğay, Başkırd, Kırgız, Kazak...* isimleri ile Rus kültüründe bulunması bunun tipik örneklerindendir: Halkın ismiyle doğrudan ilgisi olan ve bu ismi taşıyanlar: *kazakin* (kazakin, kazak dış giyim, ceket türü; tarihsel olarak ulusal Türk halklarının alaylarında, mes., başkırdlarda askeri dış giyim), *сибирка* (sibirka, Sibir kürkü); *тамарка* (Tatar kamçısı; büyük şallak); *турская сабля* (türk kılıcı; sabla); *турский барабан* (türk barabanı); *татарский столик* (türk, tatar masası "alçak, yastı masa"), *ногайка* (noğay kamçısı, kırbaç; şallak)); *татарское зеркальцо* (tatar aynası; süslü ayna); *татарский аркан* (tatar arkanı "orğan"), sanatın yanı sıra: *турская диван*, (türk divanı); *оттоманка*, (Osmanlı divanı); *турские узоры* (türk nakışı); *турские букеты* (türk demeti, buketi); tekstil ve uygulamalı sanatlarda kab, panno ves. desenli çiçek demeti; *турские огурцы*, *турская боб* (türk xıyarı "buta", türk lobyası "saçak") dekoratif desenler, süs eşyaları vb. sanatsal örneklerde Türk insanının yaşam ve yaşam tarzının, kültürel unsurların güçlü etkisini dile getirir. (12, s.21) Bu güçlü etkinin temel nedeni, Türkçe kelimelerin başlangıçtan itibaren "kitap dili" aracılığıyla değil, Rus halk diliyle işlenerek Rus diline aktarılması; bu temas canlı bir ilişkinin tezahürüdür. Çünkü "Bu dilde belli bir dağılım alanına sahip olan Baltık ve Finno-Ugor alıntılarından farklı olarak Türkizmler Rus dilinin tüm lehçelerinde karşımıza çıkmaktadır"(13,s.81). Yüzyıllardır bu dilde kullanılan Rus edebiyat dilinde bugün bile: **curapki**//**jurapki** "örme yün çoraplar"; **çimennik** "genellikle yeşil yem otu"; **donqus** (domuz) "apdal, sarsarı"; uşak

“üvey oğul”; **talaşıtsya** (telaşlanmak), **pazik** (oyun adı; paz sözünden); **korzun** “gürze(yılan)” sözünden (dırdırcı, kötühuylu(kadın); **elban**//elman (yalman sözünden) “çetin, geçilmaz dağ yamacı, zirve”; **busoy**, busıy “boz reng”; **burçak** “kırmızı nohud, mærcimek”; **bogara** bahar sözünden “İlkbahar ekimi”, bogarnoe zemledelie “ilkbahar ekimciliyi”, **burkun** “yem bitkisi”; **culma** (yolma sözünden) “kesilmiş koyun derisinden çıkarılın yün və b.k. Rus edebi dilindeki Türk kelimelerinden daha fazlası bu dilin canlı kolunda, çeşitli ağızlarında yaşıyor.

Demek ki Rus dilindeki eski Türkçe kelimeler aslında alıntı kelimeler değil, çoğunlukla Rus ortamında asimile olmuş eski Türk halklarının dil kalıntılarıdır ve bu anlamda Rus dilindeki Türkçe kelimelerin tarihsel bir gerçek olarak ele alınır. Bu çok yakın bir ilişkidir, daha doğrusu, belki belli bir tarihsel dönemde, Türk kültürünün Rus kültürüne asimile edildiği, benimsedildiği, tam ölçüde eridiği dönemdir. Rus dilindeki Türkçe kökenli kelimeler zaten bize bu bilinen tarihin gerçekleri - kanıtları ve tezahürleri - izlenimini vermelidir.

Nikolay Baskakov aynı zamanda Türk-Rus ilişkilerinin kalıcılığını ve karşılıklı karakterini de ortaya koyarak, bu ilişkilerin kapsamlılığını sağlayan hususları daha da belirtmeye çalışarak “İgor’un Alayı Destanı”nda, kullanılan *bayan*, *bılvan* (bolvan), *div*, *bayar*, *çaga*, *sablya*, *çolka*, *telega*, *jemçug* ... gibi kadim Türkçe kelimelerden bahsederken birçok araştırmacının da belirttiği gibi bu kelimelerin Doğu Slav dillerine sadece Polovtsian-Kıpçak dillerinden değil aynı zamanda güney Rusya bozkırlarındaki Oğuz Türklerinin dillerinden de aktarıldığını gösterdi. (4, s.92) Böylece eski Türklerin, Doğu Slav halkları da dahil olmak üzere komşu halkların yaşamının birçok alanında, daha doğrusu askeri, devlet ve kültürel alanlarda belirleyici bir konuma sahip olduğu bilinmektedir.

Alman oryantalist Menges'in: "eski Ruslar, Güney Rusya bozkırlarında Türkçe konuşan en az üç halkla - Kara Klobuklar, Polovtsyalılar ve Peçenekler ile - yakın temas halindeydi." (9, s.67) gösterdiği gibi, Elbette eski Türk halkları - Peçenekler, Polovtsyalılar, Türkler, Berendeyler, Kara Klobuklar (Karakalpakistanlılar), Moğollardan önceki eski Rusya'nın tarihinde ve kaderinde önemli bir rol oynamışlardır. Bu dönemde din ve inanç ayrımı bile ilişkileri etkileyememiştir. "Bu halkların pratik katılımı eski Rusya'daki siyasi olayların gidişatını belirleyirdi. Böylece siyah şapkalılar, Kiev'in büyük prensinin maiyetinde önemli konumlardaydı; ülkenin askeri durumunda bile sayıları 30 bin savaşçıya ulaşmıştı. Onlar, Kiev prenslerine düşman olan Rus prenslerine ve onların müttefiki Kumanlara karşı Kiev prenslerinin en sadık müttefikleriydi (9, s. 68). Türklerin Doğu Slav halklarının tarihinde belirleyici, hegemonik bir konuma sahip olduğu kanıtlanmaya gerek olmayan bir gerçektir. Dolayısıyla Türklerin devlet hayatına müdahalesi ve katılımı yadsınamaz tarihi gerçeklerdir ve büyük önem taşımaktadır. Sonralar, zamanı gelince, "Altın Orda hükümeti Doğu Avrupa'da da siyasi nüfuza sahipti ve sürekli olarak silahlı yardım sağlayarak Ruslarla askeri ittifaka girdiler; Tatar birlikleri her zaman bu yönde aktif faaliyet göstermiştir" (9, s. 33). Göçebe kabileler, berendeyler, torklar ve diğerleri - sözde Kara klobuklar (Kara kalpaklar)... eski çağlardan beri Rus birliklerinin süvari birimlerinin organizasyonunda ana kaynaktı.

On ikinci yüzyılda neredeyse bütün prensler onları ordularına celb etti. Yuri Dolgoruki de onları davet etti. Çoğu Hristiyanlığa geçti (13, s. 55). Zamanla Rusya'ya yakınlaşan Türk aileleri, o devlette önemli görevlerde bulunarak faaliyetlerini her

zaman sürdüren nesiller olmuşlardı. Elbette çoğu siyasi nedenlerden dolayı yavaş yavaş Hristiyanlığa geçti ama Türkçe soyadlarını korudu. Rus soyadları içerisinde yüzlerle türk kökenli *Timiryazev, Beketov, Balabanov, Beklemişev, Surikov, Buturlin, Karamzin, Kantemir, Aksakov, Koçubey, Elçanin, Şişkov, Ulanovlar, Urusovlar, Balakirov, Kolçak, Kaşirin, Turgenev, Mansurov, Saltikov, Korsakov, Kaysarov, Çubarov, Baskakov, Bibikov, Buturlin, Karaulov, Karatıqin, Kumaçev, Kabanov, İnsarov, Axmatovlar, Saltikov, Minin, Kononov, Çadayev* və b. k. ünlü soyadları böyle doğdu.

Kuşkusuz, kültür kavramı edebiyatı, çeşitli sanat türleri ile yavaş bilimi, eğitimi, dünya görüşünü (etnik düşünce ölçeği) vb. içerir. Bu açıdan bakıldığında etnosların (halkların) ilk dönemlerde uygar veya barbar, daha sonraki dönemlerde ise daha yumuşak bir ifadeyle gelişmiş veya geri olmak üzere iki kısma ayrıldığını da içermektedir. Yani kültürel düzeydeki çeşitlilik, etnoları yalnızca dışarıdan (karşılaştırmalı olarak) değil aynı zamanda içeriden (bir olgu olarak) karakterize eden çok önemli göstergelerden biridir (6, s. 13). Ayrıca birçok gerçeği aydınlatmayı vaat eden Rus-Türk ilişkilerinin antikliği, pek çok içeriğe sahip olan bu ilişkilerin yönü, genişliği ve çeşitliliği açısından ilgi çekicidir. Doğu Slavlar, ilişkilerin yoğunlaştığı Kiev Rus devletinin kurulmasına kadar Türk boylarıyla yakın temas halinde ve komşulukta yaşadılar. Bu çok şey ifade ediyordu. "Rus medeniyeti ve kültürü... bozkır göçebelerinden kıyafet ve silahlar, şarkılar ve masallar, askeri yapı ve düşünce tarzı almış, onların medeniyet ve kültüründen yararlanmıştır" (14, s. 160). Dolayısıyla Petro'dan önceki Rusya'nın sosyal ve siyasi hayatının pek çok alanı Türk (Tatar) karakterine sahipti. Bu, "elçilik kabul törenleri ve kuralları, Rus hakimlerin "prens" unvanının yanı sıra yüksek bir Hazar hükümdarı unvanı olan Kağan rütbesini ve adını taşıması vb. ile gerçeklerden oluşuyordu; Eski Rusya'nın bu halklarla olan geniş ve yaygın ticari ilişkilerinde Türk özellikleri görülüyordu" (8, s. 9-10).

Son yıllarda Rusya'nın, özellikle de Moskova'nın kültürel-etnik kompozisyonunda Türklerin (Tatarların) önemli bir yere sahip olduğu düşüncesi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla bu devletin ideolojik ve kültürel hayatı, dili ve hatta siyasi mücadeleleri uzun dönemler boyunca Türk-Rus ilişkilerinin bütünlüğü içinde tam ve objektif olarak anlaşılabilir. Uzun vadeli ekonomik, siyasi ve bölgesel temaslar sonucunda Rus ve Türk halklarının belli bir ortak sözlüğü oluştu. Rusçadaki Türkçe kelimelerin kalite avantajı vardır, yani Türkçe kelimeler - *tamga, kabala, tepter, bogatur, yam, tolmach, bolvan, basma, ulan, chertog(çardak), altın, kopeek, taran, arkan, yarlık, vataga, nabat "uyarı sinyali", tarkhan, kolpak, karman, orda, bayrak, kutas, kolimaga, tovar, epancha, kalita, palaş, sapog, çugun(dökme demir), karaul, laçuga, şalaş, kalpak, kazak* vb. gibi kadim alıntılar Türk ve Doğu Slav halkları arasındaki kültürel ilişkilerin varlığını gösteriyor.

Türkçe kelimelerin Rus dilinin tüm sözcük katmanına yayıldığı ortaya çıkıyor; kültürel kelimeler, idari işler, devletlik, askerlik, ikamet-yerleşme ile alakadar Türkçe kelimeleri Rus dilinde geniş ve zengin bir tablo oluşturarak Türk halkının Rus ve Doğu Slav halklarının tarihindeki yerini ve konumunu doğrulamaktadır. Demekki, Rus-Türk ilişkilerindeki bu ilişkilerin yoğunluğu ve niteliğinden dolayı Türk etkisi altındaki Ruslar, sadece Türklerin geleneklerini, Türk-Tatar yaşamının çeşitli yönlerini almakla kalmamış, hatta ruhsal olarak yakınlaşarak bu halkın dilini tanımış, benimsemişlerdi.

Kaynakça

- Ahundov, A. (1992). *Dil ve Medeniyet*, Bakü: Yazıcı Neşriyyatı.
- Kurbanov, A. (2019). *Türkoloji Dilçilik*, İstanbul: Irmak Yayınları.
- Bedreddin, A. (1994). *Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler*, İstanbul: TDAV.
- Baskakov, N.A. (1985). *Tyurkskaya Leksika V "Slove O Polku İgoreve"*, Moskova: Nauka.
- Buribaeva, M.A. (2014). *Tyurkizmi v Russkom yazıke. Ot variantov k norme*, Moskova: Nauka.
- Caferov, N. ve b.Türkologiya. (2018). *Türk Dünyası Info*. Bakü: İB.
- Caferov, N. (1998). *Türk Dünyası: Kaos ve Kosmos*, Bakü: BDU Neşriyatı.
- Kononov, A.N. (2006). *Rusya'da Türk Dillerinin Öğrenilmesi Tarihi (1917. yıla dek)*, Bakü: Çinar-Çap. s. 9-10.
- Menges K. G. (1979). *Vostoçnie elementı v "Slove o polku İgoreve"*, Leningrad: Nauka.
- Nuriyeva Tekeli M.A. (2022). *Türkoloji Etüdler*, I Kitab, Bakü: ADPU Yayınları.
- Nuriyeva Tekeli M.A. (2010). *Türk Sözləri Rus Dilində*, Bakü: Nurlar Yayın Evi.
- Nuriyeva Tekeli M.A. (2019). Doğu Slav Halklarında Türk Halkları Adı İle Mühafaza Edilen Medeniyet Örnekleri. *Journal of Baku Engineering University*, (1), s. 18-25.
- Vernadskiy Georgiy. Dva podviga sv.Aleksandra Nevskogo. Mongolskoe igo v russkoy istorii. *Naş Sovremennik*, (3), s. 151-164.
- Puşkin, A.S. (1959-1962). *Polnoe Sobranie Soçineniy v desti tomax* (Cilt 5). GİHL.